

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ЗОВНІШНІЙ ДЕРЖАВНИЙ БОРГ» ЯК ІНДИКАТОРА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

А.П. Софієнко*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

* Sofi_Nastasia@ukr.net

© Софієнко А.П., 2016.

Стаття отримана редакцією 06.06.2016 р.

Вступ. З початку XVI століття вчені-економісти різних економічних шкіл ведуть суперечки стосовно доцільності залучення зовнішніх державних запозичень з метою фінансування бюджетного дефіциту країни. З одного боку, залучення додаткових коштів в національну економіку активізує її, стимулюючи споживання або інвестиції у виробництво, з іншого – витрати на обслуговування зовнішнього державного боргу спричиняють відтік ресурсів із країни. Ураховуючи те, що нині зовнішній державний борг є невід'ємною складовою фінансової системи більшості країн світу, та з метою ефективного управління ним в умовах сьогодення, важливим є ґрунтовне дослідження походження поняття «зовнішній державний борг», аналіз ставлення до нього на різних етапах розвитку економічної науки та вивчення його впливу на фінансову безпеку країни.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження проблематики зовнішнього державного боргу займалася низка зарубіжних учених, таких як: Дж. Бюкенен, С.Л. Брю, А. Вагнер, Д. Грос, Дж. Кейнс, К.Р. Макконнелл, К. Маркс, Д. Рікардо, А. Сміт, Д. Юм. Вивченням цього напрямку займалися й такі вітчизняні вчені, як: О.Д. Василик, Т.П. Вахненко, Н.В. Зражевська, В.В. Козюк, І.О. Лютий, Л.Я. Новосад, В.М. Федосов та інші. У роботах цих авторів на основі теоретичних узагальнень і практичного аналізу було досліджено особливості формування та управління державним боргом. Однак поряд з цим потребують ґрунтовнішого дослідження теоретичні основи еволюції поняття зовнішній державний борг та його вплив на фінансову безпеку країни.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз теоретичних підходів до розуміння зовнішнього державного боргу, дослідження еволюції поглядів учених-економістів щодо сутності зовнішнього державного боргу, визначення впливу зовнішнього державного боргу на фінансову безпеку країни; на основі розглянутого матеріалу надання власного визначення зовнішнього державного боргу.

Виходячи із мети роботи, завданнями є:

- проаналізувати теоретичні уявлення вчених-економістів щодо суті зовнішнього державного боргу;
- визначити, чи є зовнішній державний борг індикатором фінансової безпеки країни;
- запропонувати власне визначення зовнішнього державного боргу.

Основний матеріал і результати. Економічна теорія свідчить, що зовнішній державний борг відіграє значиму роль в макроекономічній системі будь-якої країни. Це пояснюється тим, що відносини з приводу формування, обслуговування та сплати боргу істотно впливають на стан державних фінансів, грошового обігу, інвестиційного клімату, структури споживання та розвитку міжнародного співробітництва.

У науковій літературі питання зовнішнього державного боргу вперше було використано на початку XVI століття меркантилістами. Вони підтримували активне втручання в економічне життя країни з боку держави. Об'єктом дослідження теорії державного боргу меркантилістів виступала сфера обігу. Зовнішній державний борг як приток фінансових ресурсів у національну економіку оцінювався позитивно, саме тому кредитне фінансування вважалося одним з найважливіших джерел доходів держав того часу.

Подальше дослідження зовнішнього державного боргу було продовжене фізіократами, які порівняно з меркантилістами вважали, що джерелом багатства держави та населення є лише сільське господарство. Саме тому, на їх переконання, збільшуючи зовнішній державний

борг, держава виводить значні ресурси із продуктивних секторів економіки. Між тим головний представник фізіократів Ф. Кене вважав, що зовнішні державні кредити «примножують непродуктивний клас населення», що безумовно негативно відображається на соціально-економічному розвитку держави [10, с. 169].

Англійська класична школа негативно оцінювала державні позики. Навіть враховуючи той факт, що батьківщиною державного кредиту вважається Англія. Саме завдяки вмілому управлінню зовнішнім державним боргом, націленому на фінансування державних потреб, у XVII ст. відбувся розквіт економіки і динамічний розвиток Англії, незважаючи на зростання обсягів державного боргу. Засновниками теорії державного кредиту були провідні представники класичної економічної теорії А. Сміт і Д. Рікардо.

А. Сміт, досліджуючи проблеми формування й управління зовнішнім державним боргом, зазначав, що нарощення значних боргів, які зараз пригнічують та зрештою розорять усі великі нації Європи, майже повсюди відбувається однаково. Нації, як і приватні особи, починали просто позичати, так би мовити, під свій особистий кредит, не закладаючи ніякого спеціального фонду в забезпечення сплати зовнішнього боргу, а коли цей спосіб більше не діяв, вони перейшли до позик під забезпечення чи під заставу спеціальних фондів [23, с. 436]. Так А. Сміт окреслив розвиток боргових відносин. Крім того, дослідник був проти державного втручання в економічне функціонування будь-якої держави, уважаючи, що необхідність державного регулювання виникає лише тоді, коли має місце реальна загроза добробуту суспільства.

Він розкритикував думку меркантилістів про те, що при сплаті відсотків за державним боргом гроші з правої руки переходять в ліву, гроші не виходять за кордони країни, при цьому частка доходів однієї частини населення переходить до другої, і нація ні на гроші не стає біднішою. Таке твердження передбачає, що тримачами державних позик є виключно жителі даної країни, а це вже в часи А. Сміта було не правильним: нідерландці, а також ряд інших іноземних націй володіли досить значною часткою державних позик Великобританії. На думку А. Сміта, головний тягар боргу – це руйнування капіталу в момент виникнення боргу, тобто втрата ресурсів, що вилучаються державою з національного виробництва. Більш того, Сміт вважав, що відсотки за зовнішнім боргом є відрахування з національного багатства, оскільки вони йдуть за кордон, де проживають тримачі зовнішнього боргу. І навіть якби весь борг належав жителям держави, він через це не був би менш загрозливим [23, с. 441].

Д. Рікардо поділяв антипатію А. Сміта до боргу і називав борг «одним з найжахливіших лих». Але, на його думку, «країну пригнічує зовсім не виплата відсотків по національному боргу. Тільки зберігаючи доходи і утримуючись від витрат, можна збільшити національний капітал. З ліквідацією боргу доходи не збільшилися б і витрати не скоротилися б» [22].

Окрему увагу потрібно звернути на теорему еквівалентності Рікардо, відповідно до якої фінансування дефіциту за рахунок позикових коштів здійснює на ВВП такий же вплив, що і фінансування шляхом підвищення існуючих податків. Відомо, що нинішній дефіцит так чи інакше вимагатиме підвищення податків в майбутньому для виплати додаткових відсотків, викликаних зростаючим державним боргом. Тому домогосподарства вже сьогодні витрачають менше, а зберігають більше в очікуванні скорочення свого майбутнього оподаткованого доходу, котрий можна використати на споживання. І оскільки збільшення приватних заощаджень повністю компенсують збільшення державних позик, реальна процентна ставка не змінюється. Таким чином, бюджетний дефіцит, який є першопричиною державного боргу, на думку Д. Рікардо, не породжує ні ефекту витіснення, ні зовнішньоторговельного дефіциту [9, с. 404–405].

Одним з перших англійських авторів, котрі звернули увагу на борг держави, був і Д. Юм. Він не поділяв популярну на той час думку, як і А. Сміт, ніби «публіка не біднішає через борги, оскільки це борги в основному самим собі, і вони приносять стільки ж майна одним, скільки забирають у інших», називав її «безпринципним» результатом «поверхневих порівнянь» [19]. Д. Юм висловив своє незадоволення державними позиками таким чином: «Міністру кортить вдатися до цього засобу, щоб не дуже обтяжувати народ податками. Тому будь-який уряд майже неминуче буде зловживати боргом. ... У результаті ... або нація знищить державний кредит, або державний кредит знищить націю» [20].

Таким чином, більшість англійських класиків економічної теорії виступали за збалансований бюджет навіть під час рецесій та війн. Вони боялися великої держави, вважаючи її неефективним менеджером.

Можливо, єдиним англійським класиком економічної теорії, хто вбачав в борговому фінансуванні спосіб його збільшення, був Т.Р. Мальтус, який не вірив у саморегулювання рухомої пропозицією класичної економіки і боявся дефіциту попиту. Він писав, що ті, хто живуть на відсотки, «...забезпечують те ефективне споживання, яке дає виробництву необхідний стимул ...» [21]. Т.Р. Мальтус відводив боргу творчу роль.

Марксистська теорія державного боргу твердить, що зовнішній державний кредит являє собою форму руху позикового капіталу, що має невиробничий характер. К. Маркс зазначав, що існування та збільшення державного боргу свідчить про знищення реального капіталу, а кошти для виплати процентів держава збирає з робітничого класу через податки. Саме тому залучений державою капітал витрачається на невиробничі цілі [1, с. 929]. Але він не брав до уваги те, що існує можливість уряду інвестувати залучені кошти у виробництво та розвиток невиробничої сфери, що на сучасному етапі є досить актуальним. У зв'язку зі своєю недосконалістю поняття зовнішнього державного боргу продовжила досліджувати кейнсіанська школа.

Кейнсіанська економічна теорія не висловлювалася різко проти зовнішнього державного боргу, а лише вважала його ще одним наслідком стабілізаційної політики, виходячи з моделі дефіцитного фінансування Дж. М. Кейнса. При цьому зовнішні запозичення розглядаються як інструмент неінфляційного фінансування дефіциту бюджету, а ось грошова емісія, за їхніми словами, була одним з джерел інфляції, тому і вважалася небажаною. Підхід кейнсіанців припускав, що в закритій економіці в умовах дотримання повної зайнятості з фіксованим розміром населення первинний тягар будь-яких державних витрат існує тільки в межах періоду, в якому ці витрати здійсненні. Іншими словами, зовнішній державний борг не включає в себе ніякого перекладання на майбутні покоління первинного реального тягаря.

Представник німецької школи Л. Штейн розглядав зовнішні державні запозичення як органічну частину державного господарства й основу економічного прогресу. Його послідовник А. Вагнер у своїх працях також підтримує створення державою нематеріальних капіталів безпосередньо через зовнішній державний борг. Професор А. Вагнер обґрунтовував свою думку тим, що запозичення є корисними для виробничих цілей, до яких він відносив також розвиток культурної сфери, економічного благоустрою і навіть вдалі війни [4, с. 124].

У свою чергу класична теорія боргу сформувалася тільки в останні 20 років XIX ст. завдяки роботам Генрі Адамса, Чарльза Бастебла і П'єра Поля Леруа-Больє. Так, Чарльз Бастебл вважав, що зовнішній державний борг лягає тягарем на майбутні покоління. А найретельніше дослідження зовнішнього державного боргу здійснив учений-економіст Леруа-Больє, який вважав, що залучені зовнішні позики можуть бути нешкідливими тільки в випадку використання капіталу для фінансування громадських робіт. Тільки так держава і може вберегти капітал від руйнування. Французький вчений уникнув двох головних помилок, не помічених іншими авторами. По-перше, він відокремив ефект виникнення боргу від ефекту витрат, профінансованих позиками. Англійська класична школа не зробила цього і беззаперечно засуджувала борг. Пізні меркантилісти і нові кейнсіанці теж не зробили цього і надмірно вихваляли зовнішній державний борг. По-друге, французький вчений досліджував альтернативи: він не порівнював випадок з боргом та випадок без боргу за інших незмінних умов. Він повернувся у період, коли були альтернативи, а потім порівнював випадок з боргом з випадком без боргу. Саме це робить його вчення настільки значимим в умовах сучасності [16].

Такі видатні науковці XX ст., як К.Р. Макконнелл та С.Л. Брю, хоч і не вважали державний борг тягарем для майбутніх поколінь, називали цю проблему уявною, та саме зовнішній державний борг визнавали дійсним економічним тягарем для країни. Адже якраз ця частина державного боргу не є «заборгованістю самим собі», і фактична виплата відсотків і основної суми боргу вимагають передачі частини реального продукту країни іншим державам [9, с. 399].

Думки, що платежі за зовнішнім державним боргом зменшують національний продукт, також дотримується Дж. Бюкенен. Науковець підкреслює, що існування проблеми державного боргу зумовлено приховуванням урядом країни та політичними лобістами інформації про

фінансування державних витрат за рахунок випуску грошей. Він відмічає, що «ніхто не може заперечувати більшу схильність політиків до нарощування державного боргу, ніж до збільшення податків». Позики розширюють фінансові можливості й сприймаються виборцями як менш важкі порівняно з податками. Тому депутати законодавчих органів охоче підтримують зовнішні державні запозичення [17].

Д. Грос стверджує, що зовнішній державний борг призводить до зниження рівня добробуту країни в цілому, тому що уряд повинен передати частину ресурсів за кордон. До того ж Д. Грос говорить про те, що інвестори «побоюються» країн з високою часткою зовнішнього боргу [18].

Отже, економічна наука не завжди однозначно трактувала поняття «зовнішній державний борг».

Подальше дослідження, на нашу думку, потребує зосередження на сучасних підходах до розуміння поняття зовнішнього державного боргу вітчизняними науковцями (табл. 1).

Таблиця 1
Теоретичні погляди вчених на поняття «зовнішній державний борг»

Визначення	Автор/джерело
«частина державного боргу, яка підлягає сплаті у валюті, іншій ніж гривня»	Бюджетний кодекс України
«заборгованість держави за залученими з-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів іноземних банків і міжнародних фінансових організацій, відсотків за ними, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів»	Міністерство фінансів України
«заборгованість органів загального державного управління перед урядами іноземних країн, міжнародними фінансовими організаціями, іноземними банками, а також нерезидентами в іноземній валюті, що включає основну суму боргу та відсотки, а також інші зобов'язання держави перед кредиторами, пов'язані з отриманням позик, в тому числі витрати на виконання умов отримання позики» [11]	Панченко В.В.
«важлива складова фінансової системи держави, одним з інструментів, через який держава може впливати на фінансову систему та управляти нею» [6]	Зражевська Н.В.
«заборгованість держави перед іноземними кредиторами, тобто громадянами й організаціями інших країн» [14]	Оспішева В.І.
«борг фізичним, юридичним особам за кордоном та іноземним державам» [7]	Круш П.В.
«заборгованість перед громадянами і організаціями іноземних держав» [8]	Лапшина З.В., Прахт К.С.
«заборгованість держави перед іноземними громадянами, фірмами, урядами та міжнародними фінансовими організаціями» [15]	Фурман І.В.
«сукупність боргових зобов'язань держави, що виникли у результаті запозичення держави на зовнішньому ринку» [5]	Єремейчук Р.А.

Таким чином, єдиного підходу до визначення зовнішнього державного боргу протягом усієї історії розвитку економічної думки і в умовах сьогодення не існує досі. І хоча сучасна глобальна фінансова система демонструє досить вдалі випадки функціонування національних економік за наявності вагомого зовнішнього боргу (табл. 2), залишати без уваги зауваження науковців-економістів щодо негативного впливу зростаючого зовнішнього боргу небезпечно.

Таблиця 2
Економічно розвинені країни з найбільшим зовнішнім боргом, станом на 2015 рік

№ п/п	Країна	Зовнішній борг, млн. дол. США	Зовнішній борг, % ВВП
1	Великобританія	9 591 672	569
2	Франція	5 750 152	222
3	Німеччина	5 546 869	145
4	Норвегія	737 118	141
5	США	17 437 745	103

Складено автором за даними джерела [12].

Адже, як випливає із тлумачень поняття «зовнішній державний борг», платежі за його обслуговуванням мають вагомий вплив на фінансову, зокрема боргову, безпеку держави. Найбільш детально зовнішній державний борг як індикатор боргової безпеки досліджений фахівцями Світового банку. Відповідно до методики Світового банку критичним рівнем державного зовнішнього боргу є 50% від ВВП. В Україні цей показник на кінець 2015 року становив 53%.

До того ж Світовий банк розробив Мінімальну стандартну модель для оцінки боргової безпеки держави, яка включає в себе дев'ять показників, кожний з яких зосереджений на дослідженні саме зовнішнього боргу [3]. Система індикаторів боргової безпеки, розроблена Світовим банком, відображена у таблиці 3.

Таблиця 3
Система індикаторів боргової безпеки, розроблена Світовим банком

Назва	Формула	Економічний зміст
Відношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг	EDT / XGS (%)	Демонструє відносну довгострокову спроможність держави акумулювати валютні надходження без додаткового пресингу на сальдо платіжного балансу
Відношення валового зовнішнього боргу до ВВП	EDT / GNP (%)	Показує загальний рівень боргової складової економіки
Відношення загальних платежів з обслуговування боргу до експорту товарів і послуг	TDS / XGS (%)	Коефіцієнт обслуговування боргу, котрий показує, яка частина валютних надходжень спрямовується у сферу сплати боргу
Відношення відсоткових платежів до ВВП	INT / GNP (%)	Визначає можливість обслуговування зовнішнього боргу
Відношення відсоткових платежів до експорту товарів і послуг	INT / XGS (%)	Визначає частину валютних надходжень, котрі використовуються на обслуговування боргу
Відношення міжнародних резервів до валового зовнішнього боргу	RES / EDT (%)	Показує, чи може країна використовувати свої резерви (і яку їх частину) для сплати зовнішнього боргу
Відношення міжнародних резервів до імпорту товарів і послуг	RES / MGS (%)	Відображає запас фінансової міцності держави
Відношення короткострокового боргу до валового зовнішнього боргу	$Short-term / EDT$ (%)	Показує, яку частку становить короткотерміновий борг у загальній сумі зовнішнього боргу
Відношення боргу міжнародним організаціям до валового зовнішнього боргу	$Multilateral / EDT$ (%)	Відображає питому частку заборгованості міжнародним фінансовим організаціям у загальній сумі зовнішнього боргу або свого роду залежність держави від фінансування цими організаціями

У вітчизняному доробку варто звернути увагу на Методику розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджену наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60, де головним об'єктом дослідження виступає зовнішній державний борг (табл. 4).

Перевищення нормативного значення відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП показує вагомий загальний рівень боргової складової економіки. Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг у 99,79% демонструє неспроможність держави акумулювати валютні надходження без додаткового пресингу на сальдо платіжного балансу.

Таблиця 4

Індикатори економічної безпеки (розроблені Міністерством економіки України)

№ п/п	Показник	Нормативне значення	Фактичне значення, станом на 31.12.2015
1	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП	$\leq 25\%$	52,62%
2	Рівень зовнішньої заборгованості на 1 особу	≤ 200 дол.США	1 011,60 дол.США
3	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	$\leq 70\%$	99,79%
4	Відношення сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету	$\leq 20\%$	18,39%
5	Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг	$\leq 12\%$	9,43%

Розрахунки здійснено автором за даними джерела [13].

Висновки. Формування зовнішнього державного боргу почалося на початку XVI століття в умовах практично повної відсутності необхідної нормативно-правової бази. Регламентування процедури залучення та використання іноземних кредитів здійснювалося в основному через окремі постанови держав. Комплексна система управління зовнішнім боргом була відсутня. У міру зростання зовнішнього боргу зростала потреба у визначенні його сутності та значення в економічній системі держави. У зв'язку з цим слід зазначити, що на сучасному етапі побудова науково обґрунтованого підходу до його визначення – завдання виняткової важливості.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку економіки зовнішній державний борг являє собою сумарні грошові зобов'язання держави, виражені грошовою сумою, яка підлягає поверненню зовнішнім кредиторам на певну дату, тобто загальна заборгованість країни за зовнішніми позиками і несплаченими за ними процентами.

Детальне дослідження поняття «зовнішній державний борг» підтвердило правильність віднесення цього показника до індикаторів фінансової безпеки держави. Хоч історія економічної думки і має факти позитивного тлумачення вказаного поняття, все ж більшість науковців схиляються до думки, що зростання зовнішнього державного боргу є небезпечним, адже спричиняє відтік валютних резервів країни за кордон, створює додаткове навантаження на сальдо платіжного балансу та зрештою, за умов неефективного управління державним боргом може призвести до неплатоспроможності країни-позичальника.

Перспективами подальших досліджень є вивчення джерел мобілізації та напрямів використання зовнішніх державних запозичень з метою визначення стратегічних пріоритетів боргової політики України на сучасному етапі економічних реформ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безштанько Д.В. Сутність державного боргу та основні проблеми управління державною заборгованістю в Україні / Д. В. Безштанько // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 928 – 931.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. – К.: НІОС, 2002. – 416с.
4. Доліновська О.Я. Суперечливий характер впливу державного зовнішнього боргу на розвиток національної економіки / О. Я. Доліновська // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2011. – Вип. 8. – С. 119 – 131.
5. Єремейчук Р.А. Формування і структура державного боргу України та особливості управління ним / Р. А. Єремейчук // Економіка і управління. 2014. – №3. – С. 110 – 114.
6. Зовнішній державний борг у фінансовій системі України [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01/ Н. В. Зражевська [Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка]. – К., 2006. – 20 с.
7. Круш П.В. Гроші та кредит: навч. посіб / П. В. Круш, В. Б. Алексєєв. – К.: ЦУЛ, 2010. – 216 с.

8. Лапшина З.В. Государственный долг и его последствия / З. В. Лапшина // Экономика и социум. – 2015. – № 2 (15). – С.2 – 8.
9. Макконнелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: пер. с 13-го англ. изд. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 974 с.
10. Новосьолова О.С. Державний борг: діалектика теоретичних уявлень та оцінка сутності / О. С. Новосьолова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 169 – 173.
11. Панченко В.В. Сутність та чинники формування зовнішнього державного боргу / В. В. Панченко // Економічний простір. – 2014. – № 88. – С.5 – 17.
12. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org>.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. Фінанси: Курс для фінансистів: навч. посіб. / за ред. В.І. Оспіщева. – К., 2008. – 567 с.
15. Фурман І.В. Стан зовнішньої заборгованості України перед міжнародними кредиторами: оцінка та напрями врегулювання / І. В. Фурман // Фінансовий простір. – 2013. – № 2 (10). – 66 – 74 с.
16. Bastable Charles. Public Finance. London: Macmillan and Co., Limited, 1917. Third edition. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://www.econlib.org/library/bastable/bastbPF34.html#Bk.V,Ch.V>.
17. Buchanan James. Public Principles of Public Debt. Liberty Fund, Inc. Online at the Library of Economics and Liberty. – 1999.
18. Gros Daniel The Austerity Debate is Beside the Point for Europe. CEPS Commentary. Centre for European Policy Studies, Brussels (8 May). – 2013.
19. Hume David. «Of Public Credit» Essays Moral, Political and Literary, Vol. I, Newed.; London, 1882. – 366 p.
20. Hume David. Writings on economics. Edited and introduced by E. Rotuein, London, Thomas Nelson and Sons Ltd, – 1955. – 95 p.
21. Malthus Thomas Robert. An Essay on the Principle of Population. John Murray. 1826. Library of Economics and Liberty. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Malthus/malPlong1.html>
22. Ricardo David. On the Principles of Political Economy and Taxation. John Murray. Library of Economics and Liberty, 1821. – 246 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP2.html>
23. Smith Adam. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, 1776, Book Five, Charter I. Part 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN.html>

REFERENCES:

1. Bezshant'ko D.V. Sutnist' derzhavnogo borghu ta osnovni problemy upravlinnja derzhavnoju zaborgovanistju v Ukrai'ni / D. V. Bezshant'ko // Molodyj vchenyj. – 2015. – № 2 (17). – S. 928 – 931.
2. Bjudzhetnyj kodeks Ukrai'ny vid 08.07.2010 № 2456-VI. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Vasylyk O.D. Teorija finansiv / O. D. Vasylyk. – K.: NIOS, 2002. – 416s.
4. Dolinova O.Ja. Superechlyvyj harakter vplyvu derzhavnogo zovnishn'ogo borghu na rozvytok nacional'noi' ekonomiky / O. Ja. Dolinova // Ekonomichni nauky. Serija: Oblik i finansy. – 2011. – Vyp. 8. – S. 119 – 131.
5. Jeremejchuk R.A. Formuvannja i struktura derzhavnogo borghu Ukrajinny ta osoblyvosti upravlinnja nym / R. A. Jeremejchuk // Ekonomika i upravlinnja. 2014. – №3. – S. 110 – 114.
6. Zovnishnij derzhavnyj borg u finansovij systemi Ukrai'ny [Tekst]: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 08.04.01/ N. V. Zrazhevs'ka [Kyj'vs'kyj nacional'nyj un-t im. Tarasa Shevchenka]. – K., 2006. – 20 s.
7. Krush P.V. Groshi ta kredyt: navch. posib / P. V. Krush, V. B. Aleksjejev. – K.: CUL,

2010. – 216 s.

8. Lapshyna Z.V. Gosudarstvennyj dolg y ego posledstvyja / Z. V. Lapshyna // *Экономика y sotsyuzm*. – 2015. – № 2 (15). – S.2 – 8.

9. Makkonnell K.R. *Экономика: прынцыпы, проблемы y polytyka*: per. s 13-go angl. yzd. / K. R. Makkonnell, S. L. Brju. – M.: YNFRA-M, 1999. – 974 s.

10. Novos'olova O.S. Derzhavnyj borg: dialektyka teoretychnyh ujavlen' ta ocinka sutnosti / O. S. Novos'olova // *Naukovi zapysky Nacional'nogo universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. *Ekonomika*. – 2013. – Vyp. 23. – S. 169 – 173.

11. Panchenko V.V. Sutnist' ta chynnyky formuvannja zovnishn'ogo derzhavnogo borhu / V. V. Panchenko // *Ekonomichnyj prostir*. – 2014. – № 88. – S.5 – 17.

12. Oficijnyj sayt Mizhnarodnogo valjutnogo fondu. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.imf.org>.

13. Oficijnyj sayt Derzhavnoi' sluzhby statystyky Ukrainy. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

14. *Finansy: Kurs dlja finansystiv: navch. posib.* / za red. V.I. Ospishheva. – K., 2008. – 567 s.

15. Furman I.V. Stan zovnishn'oi' zaborgovanosti Ukrainy pered mizhnarodnymy kredytoramy: ocinka ta naprjamy vreguljuvannja / I. V. Furman // *Finansovyj prostir*. – 2013. – № 2 (10). – 66 – 74 s.

16. Bastable Charles. *Public Finance*. London: Macmillan and Co., Limited, 1917. Third edition. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <http://www.econlib.org/library/bastable/bastbPF34.html#Bk.V,Ch.V>.

17. Buchanan James. *Public Principles of Public Debt*. Liberty Fund, Inc. Online at the Library of Economics and Liberty. – 1999.

18. Gros Daniel *The Austerity Debate is Beside the Point for Europe*. CEPS Commentary. Centre for European Policy Studies, Brussels (8 May). – 2013.

19. Hume David. «Of Public Credit» *Essays Moral, Political and Literary*, Vol. I, Newed.; London, 1882. – 366 p.

20. Hume David. *Writings on economics*. Edited and introduced by E. Rotuein, London, Thomas Nelson and Sons Ltd, – 1955. – 95 p.

21. Malthus Thomas Robert. *An Essay on the Principle of Population*. John Murray. 1826. Library of Economics and Liberty. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Malthus/malPlong1.html>

22. Ricardo David. *On the Principles of Political Economy and Taxation*. John Murray. Library of Economics and Liberty, 1821. – 246 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Ricardo/ricP2.html>

23. Smith Adam. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1776, Book Five, Charter I. Part 1 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN.html>

UDC 336

Sofiienko Anastasiia, PhD student, Department of Finance. Taras Shevchenko National University of Kyiv. **The evolution of the concept of «foreign debt» as an indicator of financial security**. This article studied the evolution of theoretical concepts of foreign and domestic scientists and economists about the concept of external debt. In the course of the study revealed reasoned opinion mercantilists, physiocrats, the representatives of the English classical school, Marxist, Keynesian economics, and modern scientists to the determination of the nature and value of the external public debt of the country; it demonstrated the influence of external public debt to financial security and develop its own approach to the definition of the external public debt. At the present stage of development of economy of external public debt represents the total liabilities of the state, expressed by a sum of money to be repaid to foreign creditors of a certain date, that is, the total debt of the country on foreign loans and unpaid interest thereon. The growth of external public debt is dangerous, in fact, causes an outflow of foreign exchange reserves abroad, creating an additional burden on the balance of payments, and finally, in terms of inefficient public debt management can lead to the insolvency of the borrower country. Scientific novelty lies in the improvement of the

existing definitions of external public debt by combining different approaches of economists. Prospects for further research is the study of the sources and uses mobilization of external public debt in order to determine the strategic priorities of the debt policy of Ukraine at the present stage of economic reforms.

Keywords: external debt, deficit financing, the economic burden, debt security indicator.

УДК 336

Софиенко Анастасия Петровна, аспирантка кафедры финансов. Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. **Эволюция понятия «внешний государственный долг» как индикатора финансовой безопасности.** Исследована эволюция теоретических представлений зарубежных и отечественных ученых-экономистов относительно понятия внешний государственный долг. Выявлены обоснованные мнения меркантилистов, физиократов, представителей английской классической школы, марксистов, кейнсианцев и современных ученых-экономистов по поводу определения сущности и значения внешнего государственного долга страны; доказано влияние внешнего государственного долга на финансовую безопасность, и разработан собственный подход к определению внешнего государственного долга.

Ключевые слова: внешний государственный долг, дефицитное финансирование, экономическое бремя, долговая безопасность, индикатор.

УДК 336

Софієнко Анастасія Петрівна, аспірантка кафедри фінансів. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. **Еволюція поняття «зовнішній державний борг» як індикатора фінансової безпеки.** Досліджено еволюцію теоретичних уявлень зарубіжних та вітчизняних учених-економістів стосовно поняття «зовнішній державний борг». Виявлено обґрунтовані думки меркантилістів, фізіократів, представників англійської класичної школи, марксистів, кейнсіанців і сучасних учених-економістів щодо визначення сутності та значення зовнішнього державного боргу країни; доведено вплив зовнішнього державного боргу на фінансову безпеку й розроблено власний підхід до визначення зовнішнього державного боргу.

Ключові слова: зовнішній державний борг, дефіцитне фінансування, економічний тягар, торгова безпека, індикатор.